

Fejlesztő neve:

BOSNYÁKNÉ SZÚCS ERZSÉBET

Tanóra:

**A KORA ÚJKOR
BEVEZETŐ ÓRA / RÁHANGOLÓDÁS**

1. Az óra tartalma – A tanulási téma bemutatása; A téma és a módszer összekapcsolásának indoklása:

Az egyetemes történelem kora újkori fejezetének bevezető órája alkalmat teremt arra, hogy a tanulók a téma részletes megismerése előtt saját kutató munkájukkal tájékozódjanak a korszak legnagyobb jelentőségű változásairól. Az óra eleji ismétlés és a források egy része abban is segíti, megerősíti őket, hogy a történelmi korszakok közti összefüggéseket, kapcsolatokat felismerjék, a történelmi eseményeket folyamatukban lássák. Az óra erősíti a tanulók érdeklődését a részletek megismerése iránt.

Az altémák szerint összeválogatott források lehetővé teszik a csoportban történő tanulást, ami mindenkitől aktív munkát igényel. Mivel az egyes forráscsoportok feldolgozási nehézsége között van fokozati különbség, így lehetőség adódik a differenciálásra, amennyiben a tanár tudatosan megtervezi, hogy milyen összetételű csoportoknak milyen témát jelöl ki.

2. Fejlesztendő kompetenciák:

<u>Személyes kompetenciák</u>	<u>Szociális kompetenciák</u>	<u>Kognitív kompetenciák</u>
<ul style="list-style-type: none"> • önbizalom • találékonyság • lelkiismeretesség • felelősségvállalás 	<ul style="list-style-type: none"> • együttműködés • csapatszellem • kommunikáció 	<ul style="list-style-type: none"> • felfogás-megértés • megfigyelés • összehasonlítás • következtetések levonása • hipotézis felállítása

3. Korcsoport / évfolyam:

10. évfolyam

4. Előfeltételek / előfeltétel tudás:

- az érett és a hanyatló középkorról tanultak,
- különböző típusú források értelmezése, belőlük a lényeg kiemelése és egyszerű következtetések megfogalmazása,
- az általános iskolában és önállóan szerzett ismeretek a kora újkorról, pl. a felfedezésekről, a reformációról stb.

5. Eszközigény:

Csoportonként szükségesek a fénymásolt források a tanári kalauzzal együtt, 2 db fél ív csomagolópapír, filcek. Projektor kell a források kivetítéséhez a prezentációk idején.

6. Megjegyzések a feladatokhoz:

A csoportok ajánlott létszáma 3 fő, mert így mindenki munkájára szükség van. Az osztály létszámától függően kontrollcsoportokat is érdemes működtetni a nagyobb nehézséget jelentő témák feldolgozásához (minden bizonnyal ilyen a kereskedelem és pénzügyekben megjelenő újdonságokat bemutató forrás, aminek felhasználását esetleg a téma részletes feldolgozásának más órájához is kapcsolhatjuk).

7. Lehetséges megoldások:

R

1. Feladat

Tanári kalauz:

Csoportmunkában gyűjtsétek össze az érett és a kései középkor nyugat-európai gazdaságának, külön a távolsági kereskedelmének, a Földről és a világmindenségről szerzett ismereteinek, tudományos gondolkodásának, vallásának, az uralkodói hatalom jellegének, hadviselésének legfontosabb jellemzőit!

A feladatot a következő munkaszakaszokban végezzétek el!

A. Az egyes csoportok a nekik kiosztott témáról gyűjtsék össze ismereteiket pókhálóábra segítségével! Csomagolópapírra dolgozzatok!

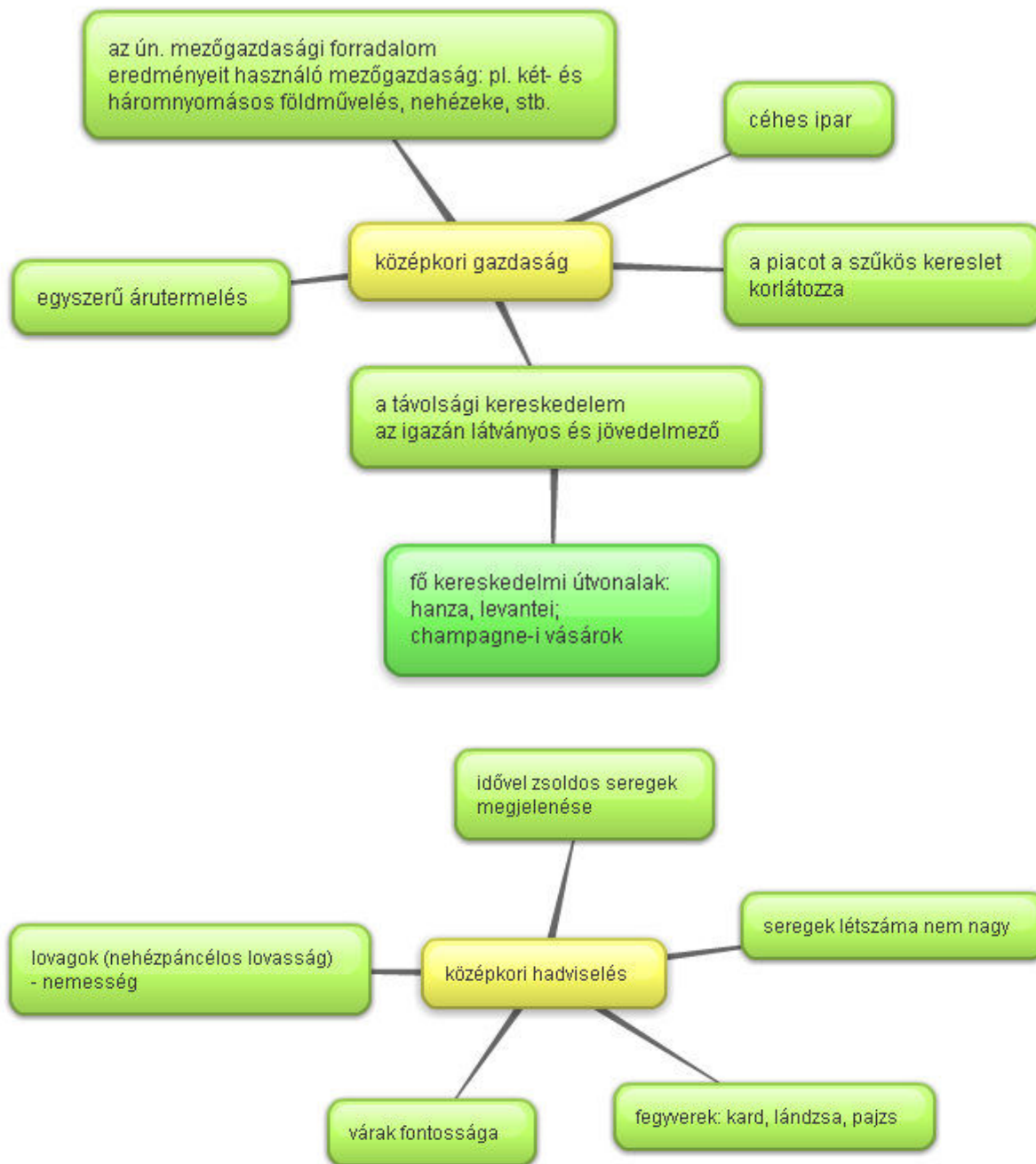
B. Az egyes csoportok tegyék közzé munkájuk eredményét!

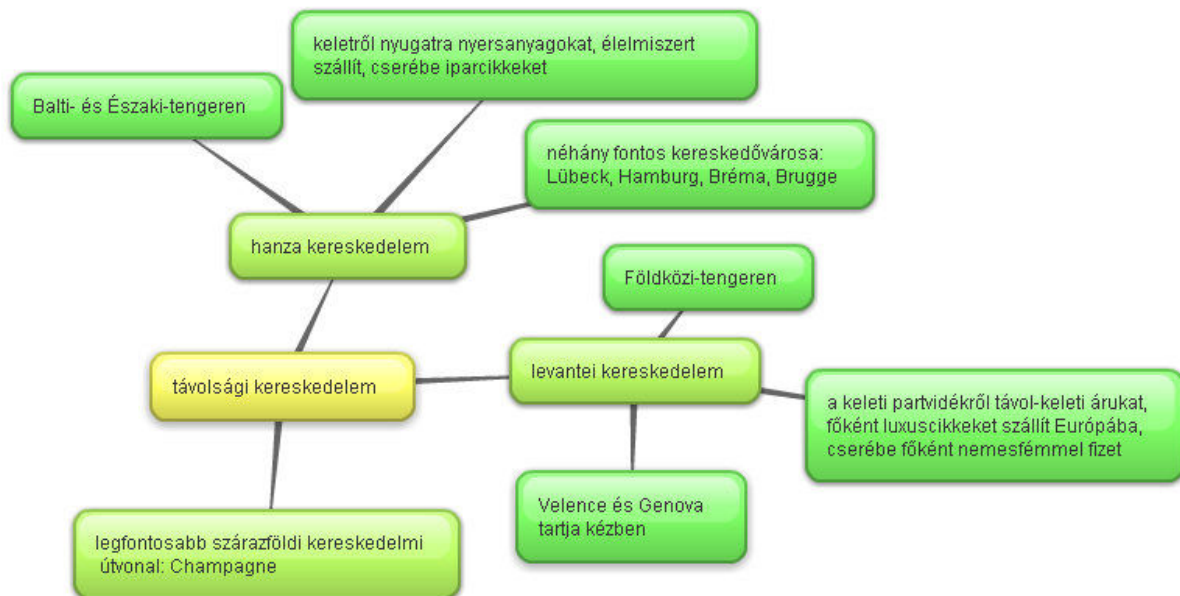

Lehetséges megoldások:

J

2. Feladat

Tanári kalauz:

A feladatokat, hogy a források segítségével csoportmunkában keressétek a választ a következő kérdésekre!

1. Milyen irányokban, hogyan változott az ismert világ nagysága a kora újkorban?
2. Hogyan változott a tudományos gondolkodás helyzete, lehetősége? Mi segítette az újdonságok korábbinál hatékonyabb terjedését?
3. Milyen mértékben fejlődtek egymáshoz viszonyítva az egyes gazdasági ágazatok? Hol tapasztalhatók a legnagyobb változások?
4. Milyen változások történtek Európa vallási térképén?
5. Hogyan változott a haditechnika és a hadviselés?
6. Hogyan változott az uralkodókról, az államról való gondolkodás?
7. Milyen újdonságok könnyítették a kereskedelmet, pénzügyeket?

A feladatot a következő munkaszakaszokban végezzétek el!

A. Az egyes csoportok csak a nekik kiosztott témát dolgozzák fel!

A munkátok során először válaszoljatok a forrásaitokhoz kapcsolódó kérdésekre, majd röviden válaszoljatok a témákkal kapcsolatos fő kérdésre!

Az 1-6. csoport rövid szöveges választ készítsen, a 7. szemponttáblázatot!

B. Készítsetek a többiek számára csomagolópapírra rövid vázlatot a jegyzetelésük megkönnyítéséhez!

Tervezzétek meg forrásaitok rövid bemutatását is!

C. Az egyes csoportok tegyék közzé munkájuk eredményét!

D. Készítsetek jegyzetet a többiek válaszaikról!

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
UNIVERSITY OF PÉCS

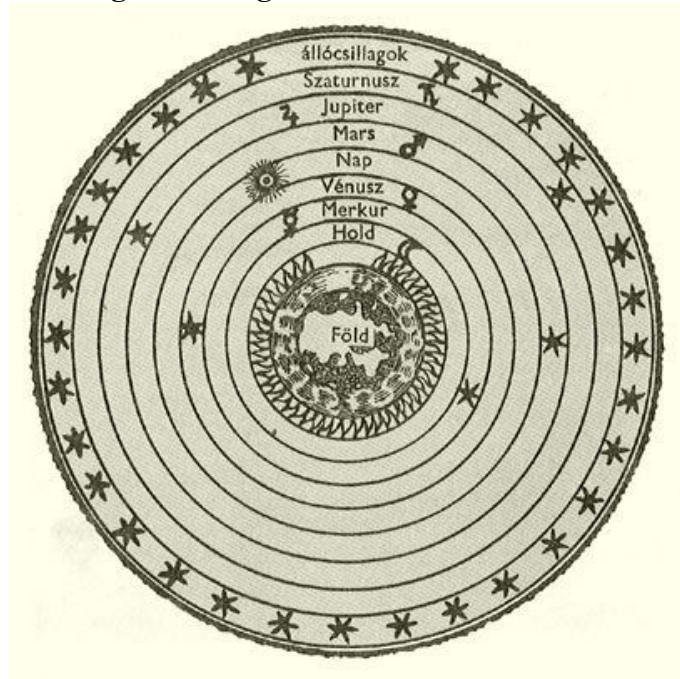
H-7633 Pécs, Szántó Kovács János u. 1/b.
Tel.: +36 72 501-500

K KAPOSVÁRI
E EGYETEM

H-7400 Kaposvár,
Dr. Guba Sándor u. 40.
Tel.: +36 82 505-800

TÁMOP-4.1.2-08/1/B-2009-0003

I. Csoport: Táguló világ Ahogyan a középkor a világmindenséget és a Földet ismerte:

Ptolemaiosz világegyetemet ábrázoló modellje az 1. századból, melyet a keresztény egyház is elfogadott. (Forrás: <http://mek.niif.hu/04700/04744/html/naptarirendszerek0003.html>)

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség

ÚMFT infovonal: 06 40 638 638
nfu@meh.hu • www.nfu.hu

Befektetés a jövőbe

Új Magyarország
FEJLESZTÉSI TERV

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
UNIVERSITY OF PÉCS

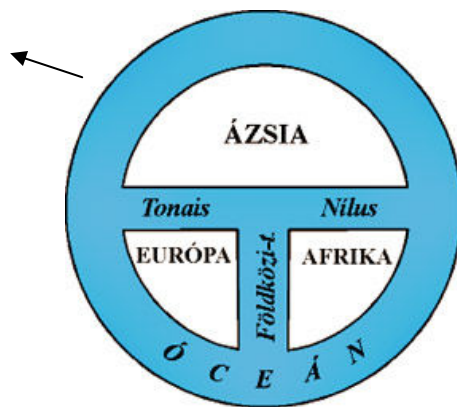
H-7633 Pécs, Szántó Kovács János u. 1/b.
Tel.: +36 72 501-500

K A P O S V Á R I
E G Y E T E M

H-7400 Kaposvár,
Dr. Guba Sándor u. 40.
Tel.: +36 82 505-800

A kompetencia-alapú pedagógusképzés regionális szervezeti, tartalmi és módszertani fejlesztése a Pécsi Tudományegyetem és a Kaposvári Egyetem részvételével

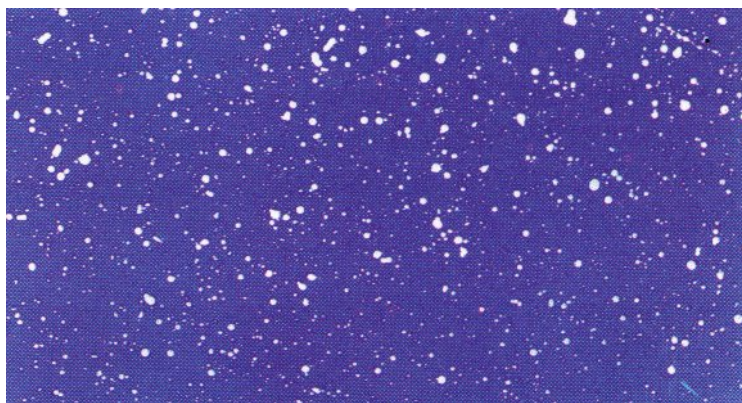
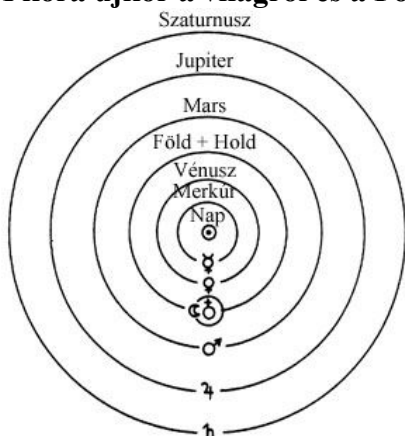
TÁMOP-4.1.2-08/1/B-2009-0003

Kedvelt középkori világtérképek

(Forrás: <http://lazarus.elte.hu/hun/dolgozo/jesus/gyerterk/princ/alapism/alap3/alap3-5.htm>)

A kora újkor a világról és a Földről:

Kopernikusz világgépe, és ahogyan Giordano Bruno a 16. század végén a világmindenséget elképzelte. (Forrás: <http://sdt.sulinet.hu/Player/Default.aspx?g=1432caf4-26b5-40d9-97a8-afddfec57682&cid=f810dd26-0aec-4b69-be46-ef0605a182bc>; SH atlasz: Filozófia, Springer-Verlag, Budapest, 1993. 96. o.)

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség

ÚMFT infovonal: 06 40 638 638
nfu@meh.hu • www.nfu.hu

Befektetés a jövőbe

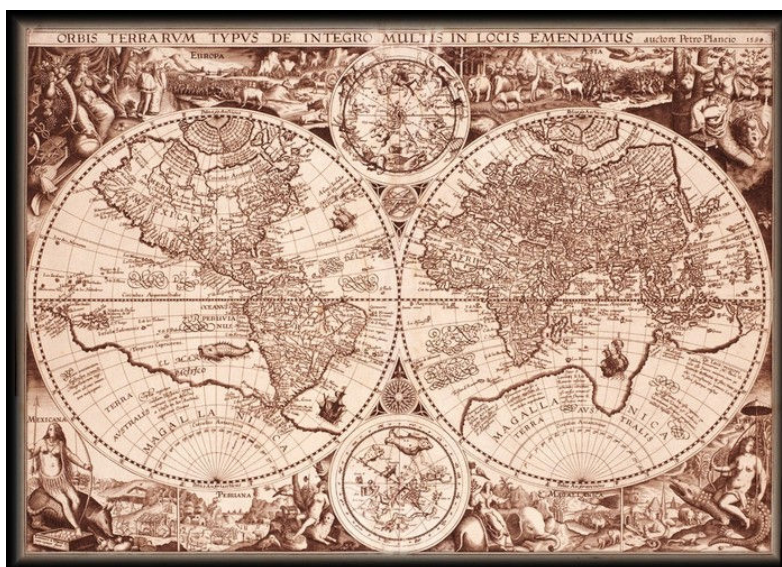
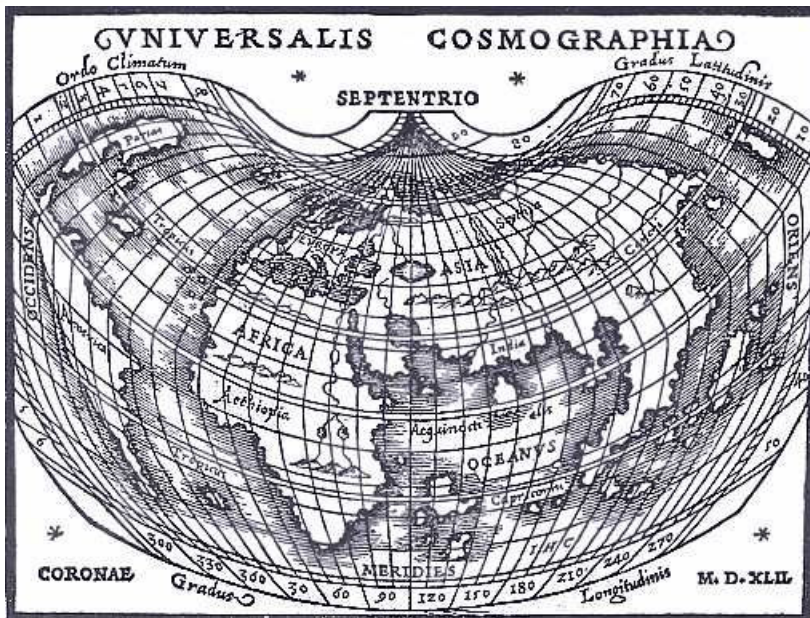
PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
UNIVERSITY OF PÉCS

H-7633 Pécs, Szántó Kovács János u. 1/b.
Tel.: +36 72 501-500

KAPOSVÁRI
EGYETEM

H-7400 Kaposvár,
Dr. Guba Sándor u. 40.
Tel.: +36 82 505-800

TÁMOP-4.1.2-08/1/B-2009-0003

Térképek 1542-ből és 1594-ből

(Forrás: <http://www.google.hu/imgres?q=1542-es+világtérkép>; <http://hungary-maps.myhunet.com/hu/Terkep-Nezet/Vilagterkep-1594/wop1594/>)

Milyen értelemben használhatjuk a kora újkorral kapcsolatban a táguló világ kifejezést? Keressétek a változások magyarázatát!

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség

ÚMFT infovonal: 06 40 638 638
nfu@meh.hu • www.nfu.hu

Befektetés a jövőbe

Új Magyarország
FEJLESZTÉSI TERV

II. Csoport: A tudományos gondolkodás és az ismeretek terjedése

„... a művészetek több hallgatója Párizsban saját egyetemi karuk korlátain túllépve néhány nyilvánvaló és kárhozatos tévedést, vagy még inkább hiú és hamis esztelenséget... merészel az iskolákban tárgyalni és megvitatni... Hogy pedig ne tűnjék úgy, hogy magukénak is vallják, amit így helyeselnek, a válaszokat úgy palástolják, hogy mialatt Scyllát akarják kikerülni, Charybdisbe esnek. Azt mondják ugyanis, hogy ezek a dolgok igazak a bölcsek szerint, de nem a katolikus hit szerint, mintha két ellentétes igazság volna, és mintha a Szentírás igazságával szemben egy másik igazság volna az elkárhozott pogányok mondásaiban...” (Részlet Tempier párizsi püspök leveléből (1277), melyben elítéli az egyetemen megjelenő veszélyes gondolatokat)

(Forrás: Történeti olvasókönyv II., Tankönyvkiadó, Budapest, 1980. 62. o.)

Milyen művészeteket tanultak az egyetemeken? Mi volt a párizsi hallgatók vétke? Hogyan ítélte meg ezt a gondolkodást a püspök?

„... minthogy a Szentírást sok helyen nemcsak lehet, hanem egyenesen szükséges is a szavak látszólagos értelmétől eltérő módon magyarázni, úgy vélem, hogy a Szentírásnak tudományos vitákban háttérbe kellene szorulnia. [...] azokban a természeti jelenségekben, amelyeket akár érzéki tapasztalás, akár ésszerű bizonyítás alapján ismerünk meg, semmi esetre sem szabad kételkednünk azért, mert a Szentírás egyes helyei szó szerint mást mondanak, mivel a Szentírásnak nem minden kijelentése olyan meghatározott értelmű, mint a természeti jelenségek.” (Galilei (1564-1642) egyik levelének részlete)

„Miközben szemem előtt a Legszentebb Evangélium, melyet saját kezeimmel érintek, esküszöm, hogy mindig azt hittem és hiszem most, és Isten segédelmével a jövőben mindig hinni fogom mindazt, amit tart, prédikál és tanít a Szent Katolikus Apostoli Egyház. [...] e Szent Hivatal úgy ítélte rólam, hogy igen-igen gyanús vagyok az eretnokségben, azaz, hogy úgy tartottam és hittem, hogy a Nap lenne a Világ közepe, és mozdulatlan lenne, míg a Föld mozogna, és nem lenne közepén. [...] igaz szívvel és nem színlelt hűséggel eskü által megtagadom, megátkozom és megvetem az említett hibákat és eretnokségeket, és általában minden bármiféle más hibát, eretnokséget és szektát, melyek ellentétesek a Szent Egyházzal [...]” (Részlet Galileo Galileinek a római inkvizíció előtt tett esküjéből, 1633)

(Forrás: Kora újkori egyetemes történeti szöveggyűjtemény; Szerkesztette: Poór János, Osiris Kiadó, Budapest, 2000. 224. o.)

Változott-e a tudomány helyzete a 13. századhoz képest?

A sok szempontból Galilei munkásságának folytatójának tekintett Isaac Newton (1642-1727) angol fizikus, matematikus Cambridge-ben professzorként dolgozott. 1703-tól a Királyi Társaság elnökeként a tudományos és társadalmi élet megbecsült tagja volt.

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
UNIVERSITY OF PÉCS

H-7633 Pécs, Szántó Kovács János u. 1/b.
Tel.: +36 72 501-500

K APOSVÁRI
E G Y E T E M

H-7400 Kaposvár,
Dr. Guba Sándor u. 40.
Tel.: +36 82 505-800

TÁMOP-4.1.2-08/1/B-2009-0003

Mit jelez Newton életrajzának ezen néhány eleme?

(Forrás: <http://www.mozaweb.hu/course.php?cmd=lesson&cid=121&lid=16>
http://regi.oszk.hu/hun/kincsek/cimeliak/kezirato/kezirato_29_hu.htm)

(Forrás: <http://www.irodalmijelen.hu/node/1185>;
http://hu.wikipedia.org/wiki/Johannes_Gutenberg)

Az első képen egy könyvmásoló szerzetes egy kódex iniciáléján, a másodikon a Nagyszombati-kódex egy lapja látható. A harmadik képen Gutenberget látjuk nyomdájában, a negyediken Gutenberg nyomtatott Bibliájának egy lapját. A Biblia bizonyos részeit azonban kézzel készítették.

Az első nyomtatott Biblia mely részei készülhettek kézi munkával? Vajon miért választotta ezt a megoldást Gutenberg?

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség

ÚMFT infovonal: 06 40 638 638
nfu@meh.hu • www.nfu.hu

Befektetés a jövőbe

Új Magyarország
FEJLESZTÉSI TERV

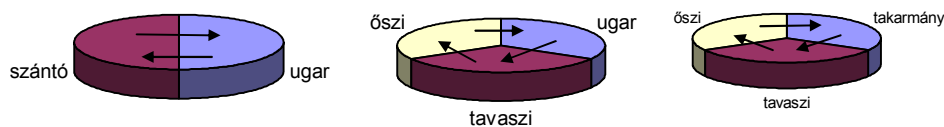

„Ebben az időben történt, hogy Mainzban, Németország egyik Rajna menti városában, és nem, mint egyesek hamisan állítják, Itáliában, hogy e csodálatos és azelőtt soha nem hallott művészetet: könyveket betűkből összeállítani és kinyomtatni, Gutenberg János, egy mainzi polgár, feltalálta és kigondolta. (Spnheimi Trithemius hirsau apát híradása kolostorának 1450-es évkönyvében)

(Forrás: Történeti olvasókönyv II., Tankönyvkiadó, Budapest, 1980. 133. o.)

Mit tart fontosnak feljegyezni az apát a könyvnyomtatással kapcsolatban?

III. Csoport: Az egyes gazdasági ágazatok helyzete Művelési rendszerek a mezőgazdaságban

A kétnyomásos és a háromnyomásos rendszerek nemcsak a középkorban voltak használatosak, hanem az újkorban is. Igaz, a háromnyomásos lassan és biztosan egyre több területen vált meghatározóvá. A vetésforgó csak Angliában és Hollandiában jelent meg a kora újkorban.

Hogyan működtek az egyes középkorban is használt művelési rendszerek? Hogyan működött, és mi lehetett a jelentősége a vetésforgónak?

Országok	A vetés és termés aránya 11-13. századi agrárátalakulás nyomán	A vetés és termés aránya a 18. században
Anglia	1: 4	1: 8
Hollandia		1: 8
Franciaország		1: 5
Spanyolország		1: 5
Észak-Itália		1: 5
Közép-Európa		1: 3,5
Kelet-Európa		1: 3

Hogyan változott a mezőgazdaság termelékenysége a kora újkorban? A termelési módszereket figyelembe véve mi ennek a magyarázata? Mi lehet az oka a regionális eltéréseknek?

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
UNIVERSITY OF PÉCS

H-7633 Pécs, Szántó Kovács János u. 1/b.
Tel.: +36 72 501-500

K KAPOSVÁRI
E G Y E T E M

H-7400 Kaposvár,
Dr. Guba Sándor u. 40.
Tel.: +36 82 505-800

TÁMOP-4.1.2-08/1/B-2009-0003

Ipar

„E háznak van egy tágas terme,
Kétszáz szövőszék áll benne.
Kétszáz férfi, nem kevesebb,
Dolgozik rajta eleget.
Mindegyiknél egy szép gyermek
Vidáman orsót tekerget.” (Angol ballada részlete 1597-ből)

(Forrás: http://www.oh.gov.hu/letolt/okev/doc/oktv_2006_2007/tort_flap1f_oktv0607.pdf)

Fejlődő iparágak a kora újkorban	Néhány adat a fejlődésről
Vas- és szénbányászat, vaskohászat	A vasat fegyverek, ekék, és egyre több szerszám készítésére használták. A faszenet kezdi felváltani a kőszén – Angliában a 16. század közepén kb. 200 ezer tonna, a 17. század végén 3 millió tonna kőszén bányásztak.
Építőipar	A várépítés mellett a városokban folytak nagy építkezések.
Nyomdaipar	A 16. századi Német-római Császárságban 45 ezer, Franciaországban 25 ezer, Angliában 10 ezer, Németalföldön 8 ezer nyomtatvány jelent meg.
Hajóépítés	A hollandok a 16. század végén évente 1000 hajót építettek.
Textilipar	A németalföldi Leidenben a 16. század közepén 10 ezer vég posztót, a század 80-as éveiben közel 30 ezer véget, a 17. század elején 100 ezer vég körüli mennyiséget állítottak elő.

Az iparban milyen változások történtek? A balladában leírtak történhetek-e egy céhes műhelyben? Milyen következményei lehettek az ipari változásoknak a társadalmi rétegződés szempontjából?

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség

ÚMFT infovonal: 06 40 638 638
nfu@meh.hu • www.nfu.hu

Befektetés a jövőbe

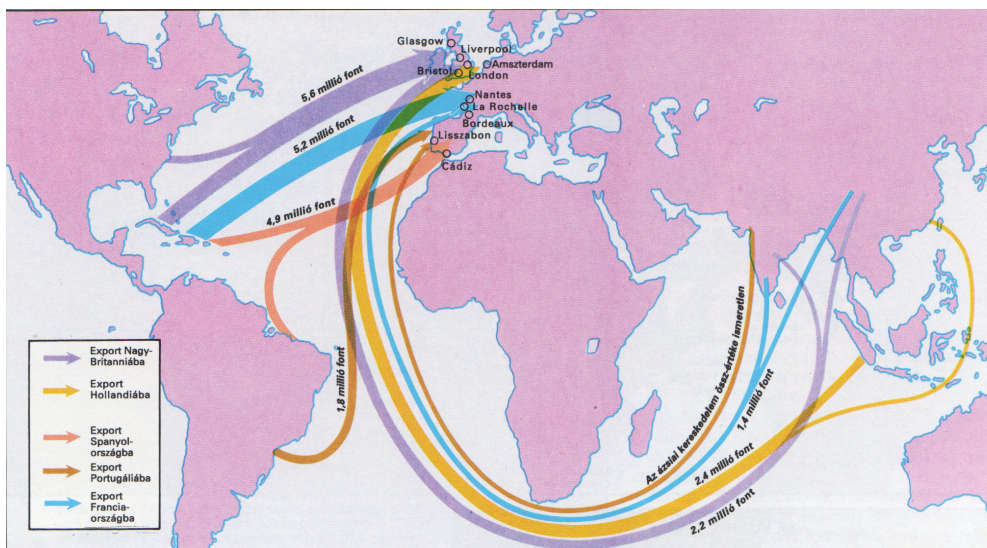
Új Magyarország
FEJLESZTÉSI TERV

A kereskedelmi útvonalak

A középkori Európa fő kereskedelmi útvonalai
(Forrás: <http://www.tortenelemklub.hu/?tema=137>)

Európába irányuló fő kereskedelmi útvonalak a 18. század elején
(Forrás: The Times Atlas, Világtörténelem; Szerkesztette: Goffrey Barraclough és Norman Stone, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992.)

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
UNIVERSITY OF PÉCS

H-7633 Pécs, Szántó Kovács János u. 1/b.
Tel.: +36 72 501-500

K A P O S V Á R I
E G Y E T E M

H-7400 Kaposvár,
Dr. Guba Sándor u. 40.
Tel.: +36 82 505-800

TÁMOP-4.1.2-08/1/B-2009-0003

Vessétek össze a térképet az atlaszotok azon térképével, amely a középkor kereskedelmi útvonalait ábrázolja! Hogyan változott a kereskedelmi utak elhelyezkedése és jelentősége a kora újkorban? Mik lehettek a változások okai?

Újdonságok a kereskedelemben

A 15. és a 18. század között az európai gazdaság összes ágazata közül a kereskedelem fejlődött a legdinamikusabban. A kereskedelemben élen járó országok esetében sem lehetett több az export-import 10-15%-nál. De a távolsági kereskedelemnek így is különösen nagy jelentősége volt, mert nagy pénzvagyonok felhalmozását tette lehetővé. Ráadásul a kereskedőkön kívül az érintett területek és városok is sok hasznot húztak belőle. Az ágazat meghatározó voltát jelzi, hogy itt, illetve a hozzá kapcsolódó pénzügyletekben jelent meg a legtöbb újdonság. A kereskedelem bővülésével új **típusú kereskedőtársaságok jöttek létre, melyek** egyfajta részvénytársaságként működtek. Tevékenységükbe bárki fektethetett pénzt, nemcsak kereskedők. A kereskedőtársaságok egy része banki tevékenységet is folytatott. Ezek jelentős részéből idővel egyre inkább **magánbankok** lettek, amelyek kereskedelemmel már nem, csak kereskedelmi vállalkozások finanszírozásával, értékpapírokkal, számlavezetéssel, állami kölcsönökkel foglalkoztak. **A kereskedést könnyítette meg a tőzsde is.** Már a középkor végén is létezett néhány (Antwerpen - 1460, Lyon - 1462), de csak a 16. században terjedt el Európában. A tőzsde olyan piacként jött létre, ahol távollevő árukra kötöttek üzletet. Áruminták persze jelen voltak, hogy meg lehessen győződni az áru minőségéről. Elsőként tehát árutőzsdék jöttek létre. Csak olyan árukat adhattak-vehettek, amelyekre mérték, mennyiség és súly alapján lehetett üzletet kötni. A másik típus, az értéktőzsde elsőként Amszterdamban jött létre a 16. században. Itt értékpapírokkal lehetett kereskedni. Működésüket állami és szakmai előírások szabályozták.

Milyen új jellemzői vannak az újkori kereskedőtársaságoknak? Hogyan működött az ekkor létrejövő tőzsde? Miért könnyítette kialakulása a kereskedelmet?

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség

ÚMFT infovonal: 06 40 638 638
nfu@meh.hu • www.nfu.hu

Befektetés a jövőbe

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
UNIVERSITY OF PÉCS

H-7633 Pécs, Szántó Kovács János u. 1/b.
Tel.: +36 72 501-500

KAPOSVÁRI
EGYETEM

H-7400 Kaposvár,
Dr. Guba Sándor u. 40.
Tel.: +36 82 505-800

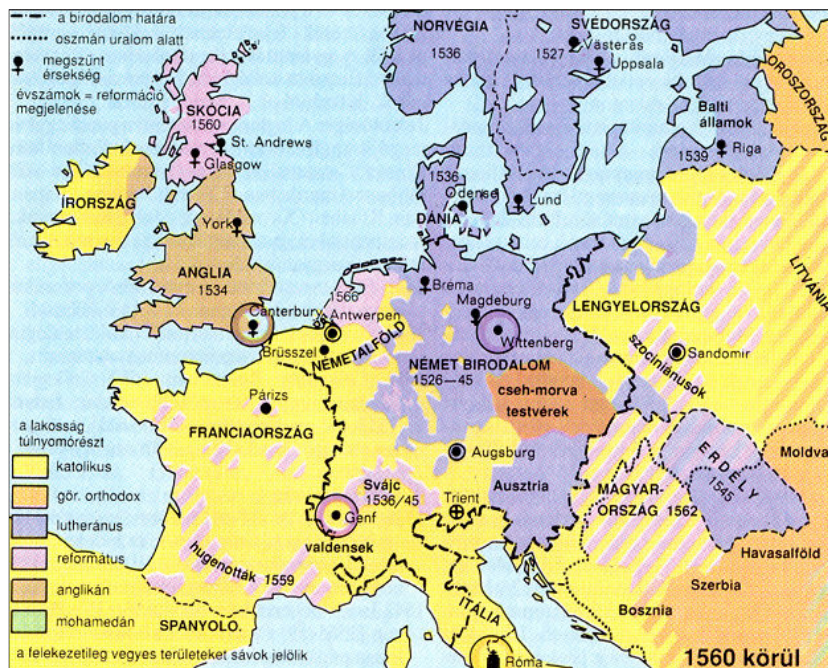
A kompetencia-alapú pedagógusképzés regionális szervezeti, tartalmi és módszertani fejlesztése a Pécsi Tudományegyetem és a Kaposvári Egyetem részvételével

TÁMOP-4.1.2-08/1/B-2009-0003

IV. Csoport: A vallás

Középkori történelmi atlasz / A kereszténység Európában (XI-XVI. század)

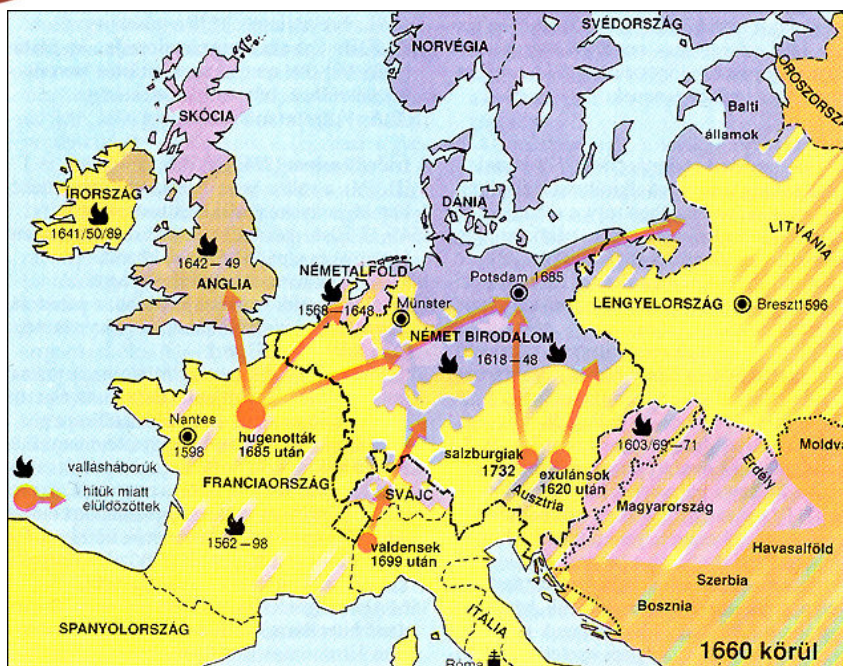

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség

ÚMFT infovonal: 06 40 638 638
nfu@meh.hu • www.nfu.hu

Befektetés a jövőbe

Új Magyarország
FEJLESZTÉSI TERV

(Forrás: <http://www.google.hu/imgres?q=reform...>)

Hogyan változott Európa vallási térképe a kora újkorban? Mit tudtok a változások okairól?

V. Csoport: A hadviselés

A százéves háború

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
UNIVERSITY OF PÉCS

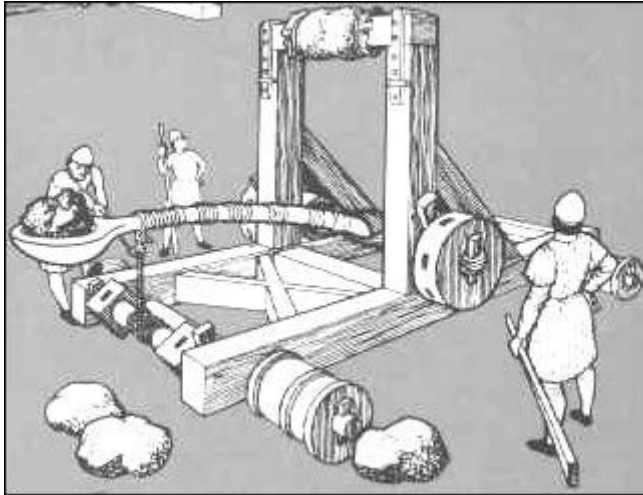
H-7633 Pécs, Szántó Kovács János u. 1/b.
Tel.: +36 72 501-500

K APOSVÁRI
E G Y E T E M

H-7400 Kaposvár,
Dr. Guba Sándor u. 40.
Tel.: +36 82 505-800

TÁMOP-4.1.2-08/1/B-2009-0003

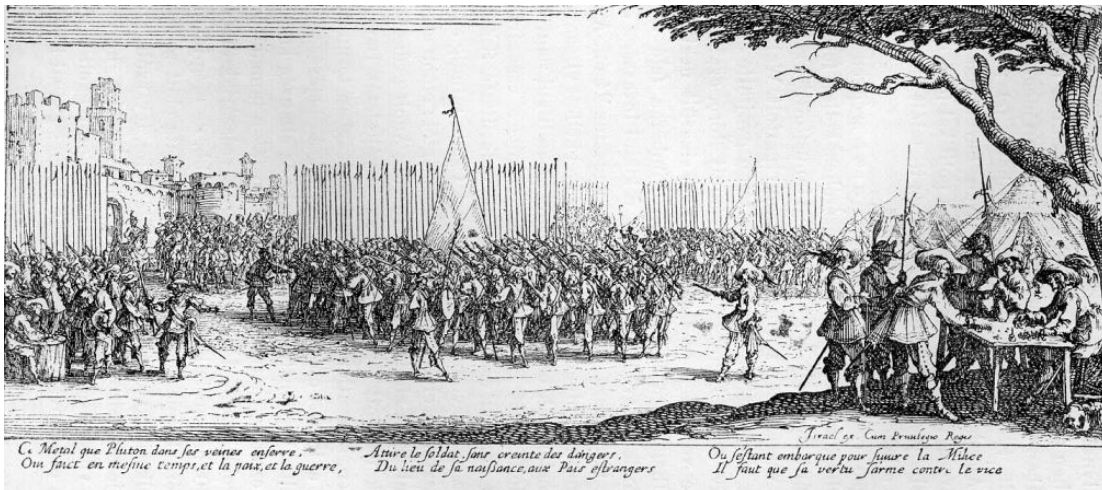
(Forrás: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Battle_of_crecy_froissart.jpg; http://www.jeanne-darc.info/p_war/0_battles/crecy.html)

Egy középkori ostromgép

(Forrás: <http://sdt.sulinet.hu/Player/Default.aspx?g=15c6d288-8e14-48a0-a1cb-8650619849f1&cid=f02c1e56-d5d3-40b9-beb1-16d33acdf142>)

Milyen fegyvereket használtak a középkori harcokban? Milyen származású volt a katonák többsége? Milyen volt az egyes fegyvernemek aránya?

Katonák toborzása a harmincéves háborúban (1618-48)

Jacques Callot A háború nyomorúsága című rézkarc sorozatának egyik darabja

(Forrás: <http://rezkarcfitness.blogspot.com/2011/06/jacques-callot-haboru-nyomorusaga.html>)

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség

ÚMFT infovonal: 06 40 638 638
nfu@meh.hu • www.nfu.hu

Befektetés a jövőbe

Új Magyarország
FEJLESZTÉSI TERV

Szakállas puska és muskéták (Forrás: <http://hu.wikipedia.org/wiki/Puska>)

A kora újkor új fegyverei: A **szakállas puskák** hossza 2 m körüli volt, súlyuk 15-20 kg közötti. Nevüket a cső alsó felére hegesztett szakállszerű csőnyúlványról kapták. Ezt stabil helyre kellett beakasztani, nehogy a visszalökő erő eltörje a lövész vállát. Főleg a várak védői használták. Valószínűleg ebből fejlődött ki a kb. 1,5 m hosszú és 8-10 kg súlyú **muskéta**. Ezt egy puskavillára kellett támasztani, mert mérete miatt szabad kézzel nem lehetett célra tartani. Hossza és súlya is fokozatosan csökkent a tökéletesítése során. A 17. században a **könnyebb kézi lőfegyverek** is megjelentek, melyek már semmiféle alátámasztást nem igényeltek.

A képek és a szöveges ismertető alapján mik lehettek a legnagyobb változások a kora újkor hadseregeiben a középkorhoz képest?

VI. Csoport: Az uralkodóról és az államról másképp

„Franciaország királya királyságában olyan, mint egy emberré lett Isten, mert amit a király tesz, azt nem mint király teszi, hanem mint Isten [...] Ezt a királyságot ugyanis nem akarja tartja birtokában, hanem a király isteni kegyelemből, amit a felkenés, a három lilium és a mennyből küldött királyi zászló, valamint a teljes nyilvánosság előtt végbevitt, és az egész föld által elismert, csodás tettei jeleznek. Mindez azt mutatja, hogy királyságát egyedül Isten kegyelméből tartja birtokában [...]” (Charles de Grassaille a francia király hatalmáról, 1538) (Forrás: Kora újkori egyetemes történeti szöveggyűjtemény; Szerkesztette: Poór János, Osiris Kiadó, Budapest, 2000. 30. o.)

Hogyan jellemzi, és honnan származtatja az uralkodói hatalmat a szerző?

„Minden csak dísz és sallang. Valóságos különbség nincsen közöttünk. Ahogy a komédiások egyik percben császári, vagy hercegi maszkot öltenek, a másikban pedig már szolgák, vagy szánandó teherhordozók, az előírt szerep szerint, a császárral is éppen így áll a dolog.

Nyilvános pompája kápráztat, de függöny hasadékán át figyelve, igen közönséges ember ökelme is, néha még közönségesebb, mint legutolsó alattvalója. Ő is meghunyászkodik, bosszús, irigy, mint akárki más, gondok és félelem szorongatja a torkát, ha seregei közepén halad. Vagy azt hiszed, hogy őt kevésbé kerülgeti a guta, mint téged? Lázás fájdalmi különbek és királyibbak, mint a tiéd? És ha öregség dönti meg a hátát, megszabadítják-e testőrjászaiktól a teherétől? Ha borzong a halálfélelemtől, megnyugtató-e majd az udvari emberek jelenléte? Ha féltékeny, ha dühöng, megszelídíti-e a mi hízelgésünk? Még az égbolt minden csillagával és gyöngyös díszével kivarrt mennyezetes ágy sem használ neki, ha elfogja a hasgöres!" (Michel de Montaigne: Esszé, 1580)

(Forrás: Száray Miklós: Történelem II.; Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2007. 201. o.)

Mi az újdonság és a „veszélyes” a szerző gondolatmenetében? Minek a kiindulópontjává válhat ez a gondolkodás?

„S minthogy a tapasztalat azt tanúsította, hogy a királyi tisztség, valamint a hozzá tartozó egyszemélyi hatalom ebben az országban és Írországban szükségtelen, terhes és veszélyes a nép szabadságára, biztonságára és általános érdekeire nézve, és hogy a királyi hatalmat és a felségjogokat a legtöbbször az alattvalók elnyomására, kifosztására és leigázására használták fel, továbbá hogy általában és természetes módon bárki, aki ilyen hatalom birtokába kerül, legfőbb érdekévé teszi meg, hogy csorbítsa a népet megillető szabadságjogokat, és saját akaratát és hatalmát a törvények fölébe rendelje; iktassék ezért törvénybe [...], a királyi tisztséget ebben az országban nem viselheti és nem gyakorolhatja egyetlen ember sem egyszemélyi módon [...]. (A monarchia eltörléséről hozott törvény Angliában, 1649)

(Forrás: Kora újkori egyetemes történeti szöveggyűjtemény; Szerkesztette: Poór János, Osiris Kiadó, Budapest, 2000. 72. o.)

Milyen szempontok alapján szüntette meg – igaz csak rövid időre – az angol parlament a monarchiát? Mi az újdonság abban, ahogyan ítéletet mondtak a monarchiáról, mint államformáról?

VII. Csoport: Újdonságok a fizetőeszközökben

Pénz és értékpapírok

A kora újkori Európa pénzürendszere, a középkoréhoz hasonlóan a **nemesfémekből készült pénzermékre** épült. Ám a kereskedelem élénkülése és az állami kiadások növekedése ekkoriban jelentősen növelte a pénz iránti keresletet. A pénzhiányt a különféle értékpapírok használatával enyhítették. Ilyen értékpapír a kötvény, a váltó.

A **kötvény** hitelviszonyt megtestesítő értékpapír. Vele a kibocsátó (az adós) arra kötelezi magát, hogy az ott megjelölt pénzüsszegnek az előre meghatározott kamatát vagy egyéb jutalékait, valamint az általa vállalt esetleges egyéb szolgáltatásokat, továbbá a pénzüsszeget a

kötvény mindenkori tulajdonosának, illetve jogosultjának (a hitelezőnek) a megjelölt időben és módon megfizeti, illetőleg teljesíti. A korszakban az államok finanszírozták ezzel szívesen kiadásait. A **váltó** határozott időre (a lejárat ideje) és névre (a kibocsátó neve) szóló értékpapír, amely szintén hitelviszonyt testesít meg. Leggyakrabban az áruhitelezés során használták, amikor az áru vevője nem készpénzzel fizetett, hanem váltót bocsátott ki, amelyben elismerte az áruért a tartozását, és annak kiegyenlítésére kötelezettséget vállalt. A váltókat pénzhelyettesítőként alkalmazták a pénzhány pótlására, de problémát okozott, hogy nem mindenki fogadott el egy általa ismeretlen vagy éppen túl jól ismert személy által aláírt váltót fizetőeszközként. Ebben segített, hogy a váltók beváltására (leszámítolására) bankok is vállalkoztak, amik létrehoztak egy apparátust a váltókat kibocsátó személyek fizetőképességének, megbízhatóságának ellenőrzésére, majd a lejárt váltók ellenértékének beszedésére. Természetesen a bankok leszámítolásakor nem fizették ki a ráírt teljes összeget, hanem annak csak egy részét. Minél közelebb volt a lejárat napja, annál nagyobb részét fizették ki a váltón szereplő pénzmennyiségnek.

A 17. századtól egy harmadik értékpapír is megjelent, a **részvény**. A részvény azt igazolja, hogy tulajdonosuk valamely vállalkozás alaptőkéjéhez járult hozzá, és a befektetett pénze után jogosult a kiosztásra kerülő nyereség arányos részére, az osztalékra. Társtulajdonosi jogokat megtestesítő értékpapír, aminek fontos vonása az, hogy a tulajdonosuk nem vonhatja ki a vagyonát a vállalkozásból. Az első részvények még névre szólóak voltak, és nehezebben lehetett őket átruházni, mint a ma szokásos bemutatóra szólókat.

Az időszakos pénzhány a váltókat felvásárló bankokat is érinthette, ezért gyakorlattá vált, hogy a **bankok saját váltót, bankjegyet** bocsátottak ki. A bankjegy egy speciális váltó, aminek kibocsátója csak bank lehet, és nincs lejárat ideje, amivel a bank azt vállalja, hogy az általa kibocsátott pénzhelyettesítőt bármikor hajlandó árupénzre (nemesfém) váltani. További gondot jelentett, hogy a bankok által kibocsátott váltókat, a bankjegyeket sem fogadta el mindenki fizetőeszközként, nem minden gazdasági szereplő bízott meg minden bankban. Ez indokolta, hogy országoként egy-egy kiválasztott bank (jegybank vagy központi bank) váltóinak elfogadását jogszabályokkal tették kötelezővé, és ezzel kialakult a jegybankpénz, amit a köznapi szóhasználat ma bankjegynek nevez. A 17. század végén, főleg a háborús kiadások növekedése miatt jelentek meg ilyen papírpénzek, de egyelőre nem váltak meghatározóvá.

Mire szolgáltak a különböző értékpapírok? Milyen kötelezettséggel jártak a kibocsátóra? Mit jelentettek az értékpapírok azok számára, akiknek ilyenek a birtokában voltak? Milyen kockázatokkal járt a használatuk? Miért terjedtek el mégis? Rendezzék szemponttáblázatba válaszaitokat!

Lehetséges megoldások:

I. Csoport

A világ két irányban tágult az emberi ismeretekben. Egyrészt a felfedezések nyomán a Föld egyre nagyobb részét ismerte meg az ember. A középkorban még csak három kontinensről tudtak, a 16. századi térképek már Amerikát is feltüntetik, Ausztráliát viszont nem ismerik még. Másrészt Kopernikusz nyomán a földközéppontú világgéppel szemben megfogalmazódik a napközéppontú világgép, Giordano Bruno pedig már végtelennek tartja a világegyetemet.

II. Csoport

A középkorban az egyház tartotta ellenőrzése alatt az ismereteket, a tudományos eredményeket. A Bibliával össze nem egyeztethető, ellentétes gondolatokat üldözte. A kora újkor tudósai közül Galileo Galilei viszont már arról írt, hogy „a Szentírásnak tudományos vitákban háttérbe kellene szorulnia”. Tudományos nézetei miatt (a Nap a világ középpontja, a Föld mozgásáról vallott tanai) azonban eretnekség vádjával az inkvizíció elé került, s tanai visszavonására kényszerült. Newton a 18. század elején viszont már megbecsült természettudós Angliában, aki fontos tisztségeket is viselhetett. Ebből úgy tűnik, hogy a természettudományos eredmények idővel elfogadottá válnak a korábbi tiltások ellenére. Az új ismeretek terjedését segítette a terjedő könyvnyomtatás.

III. Csoport

A kora újkorban minden gazdasági ágazat fejlődött. A mezőgazdaságban a terméshozam megkétszereződik, amiben a vetésforgó (lényege, hogy már nincs ugar) elterjedése lényeges szerepet játszik. Az ipar teljesítménye is nő. A legfontosabb iparágak a bányászat, kohászat, építőipar, textilipar, nyomdaipar, hajóépítés. A kereskedelem tovább erősödik a felfedezések nyomán. Új útvonalak jelennek meg. A legjelentősebb útvonal az Atlanti-óceán lesz, de az Indiai-óceán is jelentős útvonallá válik az európaiak számára. A kereskedőtársaságok egyre inkább részvénytársaságként működtek, azaz a tevékenységükhöz szükséges pénz előteremtésébe bárki befektethetett pénzt, így viszont a részvényes is részesedett a haszonból a befektetett pénze arányában. Gyakran banki tevékenységet is folytattak. A tőzsde olyan piacként jött létre, ahol áruminták alapján távoli (jelen nem levő) árukra lehetett üzletet kötni. Így nem kellett feleslegesen utaztatni az árut, mert az üzlet megkötése után a legrövidebb úton lehetett a vevő által kijelölt helyre szállítani. Később a tőzsdén értékpapírokkal is lehetett kereskedni.

IV. Csoport

Európa vallási térképe sokszínűbbé válik. A középkorban az ortodox és a katolikus keresztények uralták Európát. Mellettük az iszlám a még arabok uralta Ibériai-félszigeten és az oszmán-törökök uralta balkáni és magyarországi területeken létezett. A kora újkorban a

korábbi katolikus területek egy részén evangélikus, református, anglikán vallások jönnek létre. Vallásháborúk is zajlanak. Ez a reformáció, ellenreformáció eseményeivel függ össze.

V. Csoport

A középkori háborúk főleg a nehézpáncélos lovagság harcai voltak. Ők karddal és lándzsával harcoltak. Nyugat-Európában az íjászok is fontos szerepet játszottak a csatákban. A várak ostromához kőhajító ostromgépeket használtak. A seregek legnagyobb részét a nemesi származású lovagság alkotta. A középkori lovagi hadviselés eltűnik a kora újkorra. Nagy létszámú toborzott hadseregek vívják a háborúkat. A gyalogság szerepe nő meg. A lőfegyverek használata terjed.

VI. Csoport

A középkori felfogás a királyi hatalmat Isten kegyelméből valónak tekintette, személye szent és sérthetetlen volt. A kora újkorban kezdenek a királyról úgy vélekedni, mint közönséges emberről. Ennek következménye, hogy bírálni is merik már. Angliában pedig 1649-ben a nép szabadságára, jogaira, érdekeire hivatkozva eltörlik a királyságot mint államformát.

VII. Csoport

Értékpapír fajtája és funkciója	Kibocsátójának kötelezettsége	Birtoklójának a haszna	Használatának kockázata	Elterjedésének oka
Kötvény / kibocsátója (általában állam) ezzel ismeri el tartozását.	Az adósnak a tartozását a megjelölt időben és módon meg kell adnia.	A hitelező a megadott időben és módon hitelét kamatostul megkapja.	Az adós nem tud fizetni.	Remélt haszon, az állam mint adós elég biztos fizető.
Váltó / kibocsátója (magánszemély) ezzel ismeri el tartozását.	Az adósnak a tartozását a megjelölt időben és módon meg kell adnia.	A hitelező a megadott időben és módon hitelét kamatostul megkapja.	Az adós nem tud fizetni.	Remélt haszon, a bankok is vállalkoznak a váltók beváltására – igaz, így a haszon egy része az övék.

Részvény / igazolja, hogy tulajdonosa milyen hányadban tulajdonosa egy adott vállalkozásnak.	A vállalkozás hasznának kiosztásra kerülő részéből a tulajdonrész arányában osztalékot fizet.	A vállalkozás hasznának kiosztásra kerülő részéből a tulajdonrész arányában osztalékot kap.	A vállalkozás nem tud osztalékot fizetni, esetleg tönkremegy.	Remélt haszon a részvényvásárlók számára, a vállalkozóknak pedig nem kell attól félniük, hogy a társtulajdonos kiveszi tőkéjét a vállalkozásból.
Bankjegy / a bankok saját váltója.	A bank az általa kibocsátott pénzhelyettesítőt bármikor árupénzre köteles váltani.	Egyszerűbb a használata, a pénzforgalom növekedésével nem állt rendelkezésre elegendő nemesfém tartalmú pénz.	Sokan nem bíztak az átválthatóságban, nem fogadták el a bankjegyeket.	A jegybank (államonként egy) által kibocsátott bankjegy elfogadását az állam kötelezővé teszi.

R

3. Feladat

Értékelj az egyes csoportok munkáját 1-5-ig terjedő skálán!

1. Tartalmasság
2. Érthetőség
3. Jegyzetelhetőség

4. Feladat

Fogalmazz a csoportok témáihoz 2-2 kérdést, amelyekre a kora újkori fejezet során választ szeretnél kapni!

8. Szemléltetés:

9. Fejlesztő értékelés:

A diákok pontszámokkal értékelik az egyes csoportok munkáját. A legtöbb és legkevesebb pontot kapó csoportok munkájáról szóbeli értékelést is célszerű meghallgatni. A legszínvonalasabb megoldásokat érdemes jutalmazni is.

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
UNIVERSITY OF PÉCS

H-7633 Pécs, Szántó Kovács János u. 1/b.
Tel.: +36 72 501-500

K A P O S V Á R I
E G Y E T E M

H-7400 Kaposvár,
Dr. Guba Sándor u. 40.
Tel.: +36 82 505-800

TÁMOP-4.1.2-08/1/B-2009-0003

10. Felhasználható irodalom:

1. Bárdossy Ildikó - Dudás Margit - Pethóné Nagy Csilla - Priskinné Rizner Erika: A kritikai gondolkodás fejlesztése: az interaktív és reflektív tanulás lehetőségei: tanulási segédlet pedagógusok és pedagógusjelöltek számára a saját élményű tanuláshoz; Pécsi Tudományegyetem, Pécs, 2002.
2. Poór János (szerkesztő): A kora újkor története; Osiris Kiadó, Budapest, 2009.
3. Poór János (szerkesztő): Kora újkori egyetemes történeti szöveggyűjtemény; Osiris Kiadó, Budapest, 2000.

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség

ÚMFT infovonal: 06 40 638 638
nfu@meh.hu • www.nfu.hu

Befektetés a jövőbe

Új Magyarország
FEJLESZTÉSI TERV